

in 1766 met Benken bezaaid is, doch het overige is  
in Klein gedeelte is met Eijzen en Dennen bezaaid.  
geschikt om eiken te kweeken.  
het grootste gedeelte goed om telgen te kweeken  
nimmige plaatsen en half roet, op anderen een met en twee  
lantjes, mits dat er een goede afwatering worde gemaakt.  
op een weinig een, dus goed om eiken te grooten, hier kan  
te dragen, uitgezonderd een kleine plaats, die wat moet wor

Land  
Schap  
Drenthe

in 1764 en 1765.  
en 1732.  
64, en N<sup>o</sup> 17, aan de voster, de in 1766.  
tusschen en aan het Oost einde, in 1765 veel telgen gepl.  
in den, en op sommige plaatsen dit jaar een menigte telgen drijn gepl.  
Klooster ter Apel en Westphalen.  
e letters RBF, en EPM.  
Aansteekend in 1844.  
doch het zuidelijk gedeelte in het  
veld een heuf door den Ontvanger.

oude  
Nieuwe Dyk  
Molen

Barm-ledder.

De Vorste.  
Bera

Weg van Roodwinktel  
naar het Klooster ter Apel.  
Roodwinktel der Watering

nr 19 het heem  
ingepoot 1842 det.

De Tempel nr 20 is in  
1844 ten 1845 met  
aakkemaal gepoot, en  
eikels. nr 14 De ruige Lage  
in 1847 dan een  
grootendel met eiken geplant.  
geplant, waar ladige planten  
waren en boomst. (Vormen  
het zuiden) misseten Vallen

De Middel - Noer  
groot pl. m. 3, ben den  
is in 1846  
bezaaid met  
dennen zaad.

19-06-2019

# Studie wateropgave omgeving Klooster Ter Apel



## Studie wateropgave omgeving Klooster Ter Apel

19-06-2019

Afbeelding cover | bron: Groninger archieven, toegangsnummer 0817, inventarisnummer 1486.

**LAOS**  
LANDSCHAPS  
ARCHITECTUUR  
EN STEDEBOUW



Staatsbosbeheer  
Leonard Springerlaan 23, Groningen  
Postbus 333  
9700 AH Groningen  
030 6926111  
[www.staatsbosbeheer.nl](http://www.staatsbosbeheer.nl)



Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed  
Smallepad 5, Amersfoort  
Postbus 1600  
3800 BP Amersfoort  
033 421 7 421  
[www.cultureelerfgoed.nl](http://www.cultureelerfgoed.nl)



Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer  
Stationsplein 89, Amersfoort  
Postbus 2180  
3800 CD Amersfoort  
033460320  
[www.stowa.nl](http://www.stowa.nl)



Waterschap Hunze en Aa's  
Aquapark 5, Veendam  
Postbus 195  
9640 AD Veendam  
0598 69 38 93  
[www.hunzeenaas.nl](http://www.hunzeenaas.nl)



Provincie Groningen  
Sint Jansstraat 4, Groningen  
Postbus 610  
9700 AP Groningen  
050 3164911  
[www.provinciegroningen.nl](http://www.provinciegroningen.nl)



Gemeente Westerwolde  
Dorpsstraat 1, Sellingen  
Postbus 14  
9550 AA Sellingen  
0599 32 02 20  
[www.westerwolde.nl](http://www.westerwolde.nl)



Stichting Museum Klooster Ter Apel  
Boslaan 3-5, Ter Apel  
Postbus 139  
9560 AC Ter Apel  
0599 581370  
[www.kloosterterapel.nl](http://www.kloosterterapel.nl)

# Inhoud

1. INLEIDING	5
2. HISTORISCHE ONTWIKKELING	8
3. HUIDIG WATERSYSTEEM	16
4. PROCESVERSLAG (WORKSHOP)	20
5. WENSBEELDEN EN INGREPEN	26
BIJLAGE: EVALUATIE 'HANDBOEK BEKEN EN ERFGOED'	30





# 1. Inleiding

Samen met Staatsbosbeheer, gemeente Westerwolde, Stichting Museum Klooster Ter Apel en Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) is LAOS landschapsarchitectuur en stedenbouw sinds 2017 bezig geweest met het opstellen van een landschappelijke visie voor de omgeving van Klooster Ter Apel. De opgave was een breed gedragen landschapsvisie te maken om het gebied te revitaliseren naar een ruimtelijke samenhangende kloosteromgeving met (de leesbaarheid van) cultuurhistorie als basis.

Het watersysteem was belangrijk voor het functioneren van de kloosterenclave in de vijftiende- en zestiende eeuw. Er kan gesteld worden dat het watersysteem de basis vormde voor de locatiekeuze van het klooster. In de loop der tijd hebben meerdere wijzigingen aan het watersysteem plaatsgevonden. Behalve het graven van de Molen Aa en de gracht, zijn kanalen aangelegd, is er een vijver aangelegd en is begin 21e eeuw de Bosbeek gegraven.

Tijdens het opstellen van de landschappelijke visie zijn veel betrokkenen geraadpleegd. Diverse keren werd aangegeven dat de huidige staat van het watersysteem de leesbaarheid van de cultuurhistorie niet ten goede kwam. Zo zouden de Molen Aa en de Ruiten Aa in het Wandelbos te weinig watervoerend zijn en zou de waterstand van de vijver te laag zijn en van slechte kwaliteit. Zo ontstond de wens naar een studie voor de verbetering van het watersysteem ten behoeve van de leesbaarheid van de cultuurhistorie.

Eind 2018 hebben het STOWA (Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer) en de RCE als onderdeel van de beekwerkplaatsen, een bijdrage geleverd aan het opstellen van de landschappelijke visie Ter Apel, om meer inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het watersysteem in de tijd en hoe men ermee

om wil gaan in de toekomst. Dit heeft geresulteerd in voorliggende studie

De studie is tot stand gekomen door een beknopte analyse van de historische ontwikkeling van de waterlopen in het gebied en een analyse van de huidige opgaven die aanwezig zijn als het gaat om water en de leesbaarheid van de historische gelaagdheid. Vervolgens is een workshop gehouden met waterschap Hunze en Aa's, STOWA, Staatsbosbeheer, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de gemeente Westerwolde, Stichting Museum Klooster Ter Apel en bewoners. Met deze workshop zijn de opgaven scherp gesteld en is op een ambitieuze maar realistische manier gekeken naar mogelijkheden om invulling te geven aan deze opgaven. Tot slot zijn de wensbeelden en de mogelijke ingrepen per waterloop opgesteld.

Wij hopen dat deze uitwerking van een beekwerkplaats het inzicht en de mogelijkheden biedt om het watersysteem optimaal te laten functioneren, met daarbij meegenomen dat de verschillende waterlopen goed leesbaar en beleefbaar zijn.

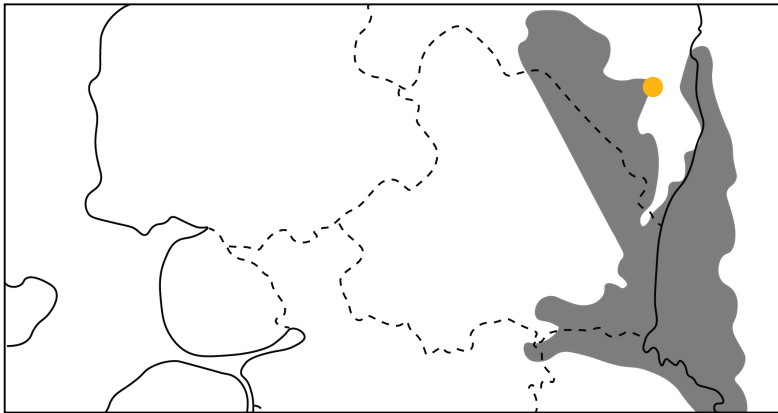


## **2. HISTORISCHE ONTWIKKELING**



# 1300 | Veenstromen

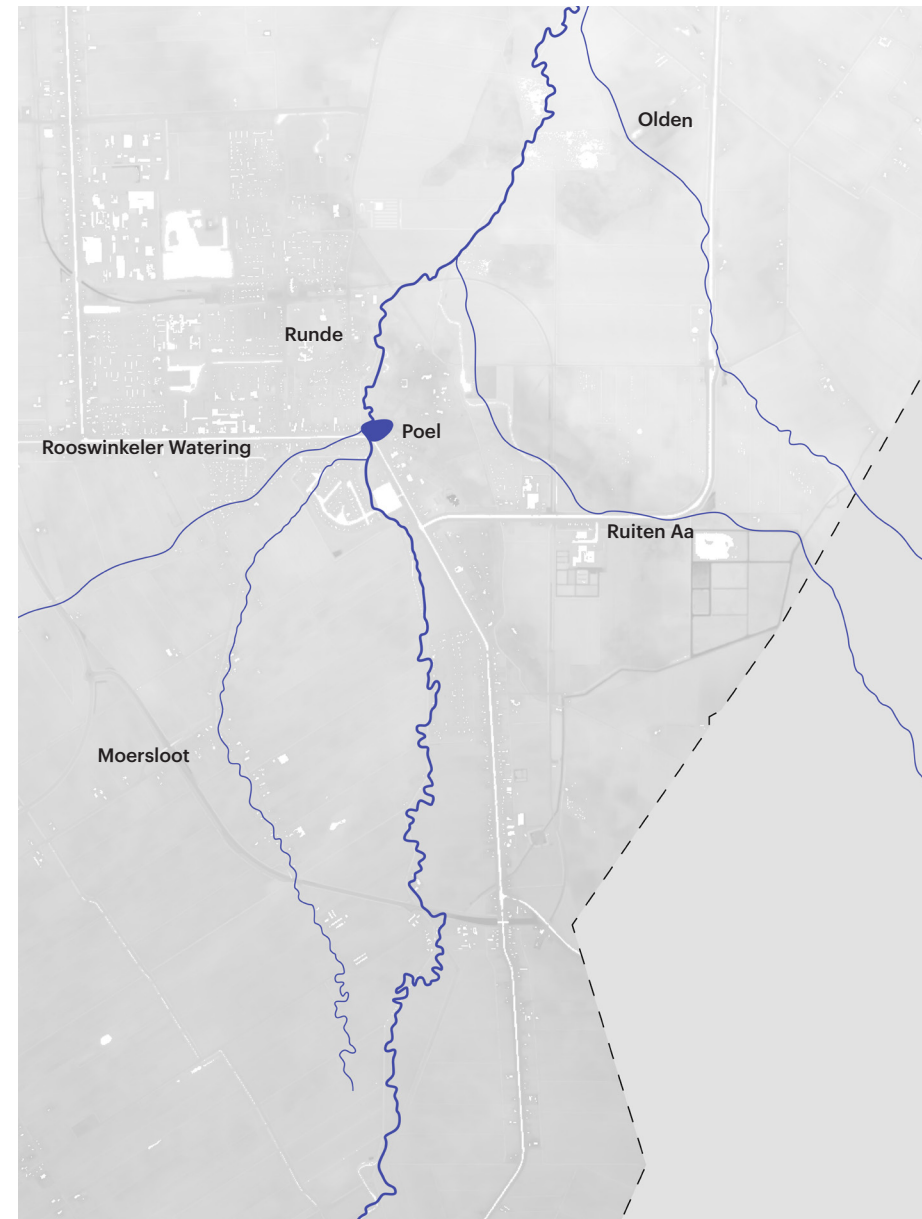
- Diverse veenstromen vanuit Bourtanger Moor;
- Runde, Moersloot en Rooswinkeler Watering kwamen uit in poel;
- Ruiten Aa ontsprong in Ruitenbosch en takt aan op Runde;
- Olden takt aan op de Runde.



Ligging van Klooster Ter Apel in het Bourtanger Moor



Groninger archieven, toegangsnummer 1536, inventarisnummer 5151 (ca 1725)



# 1500 | Het klooster

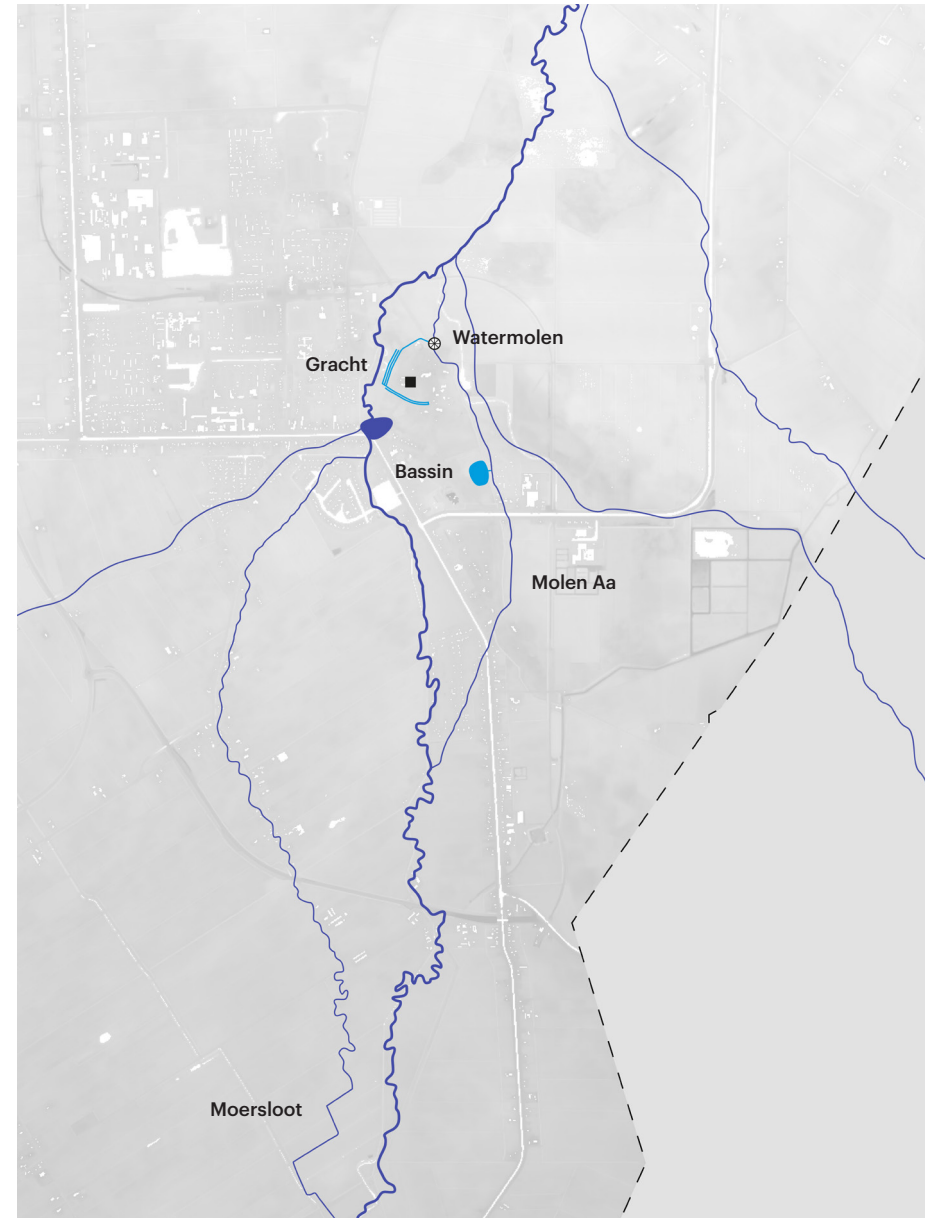
- Bouw klooster in 1465 en aanleg dubbele gracht;
- In de tijd van de bouw van het klooster werd de Molen Aa gegraven voor de dubbele watermolen (malen graan en slaan olie). Één van de oudste, zo niet de oudste gegraven waterloop van Noord-Oost Nederland;
- Een diepte nabij huidige Agodorp werd verder uitgegraven tot een waterbuffer voor de molen (dobbe of bassin genoemd).



Vijver in parkbos | bron: Groninger archieven, toegangsnummer 0817, inventarisnummer 1486 (ca 1767)



Het oude molenhuis (ontvangen van Reinhart Wolf)



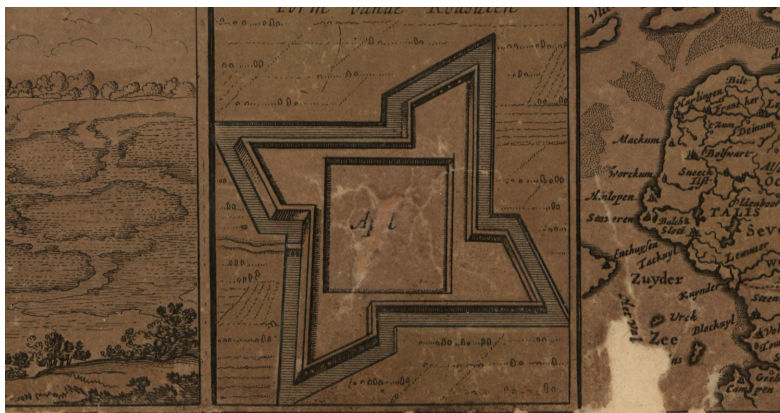


# 1700 | Militaire barrière

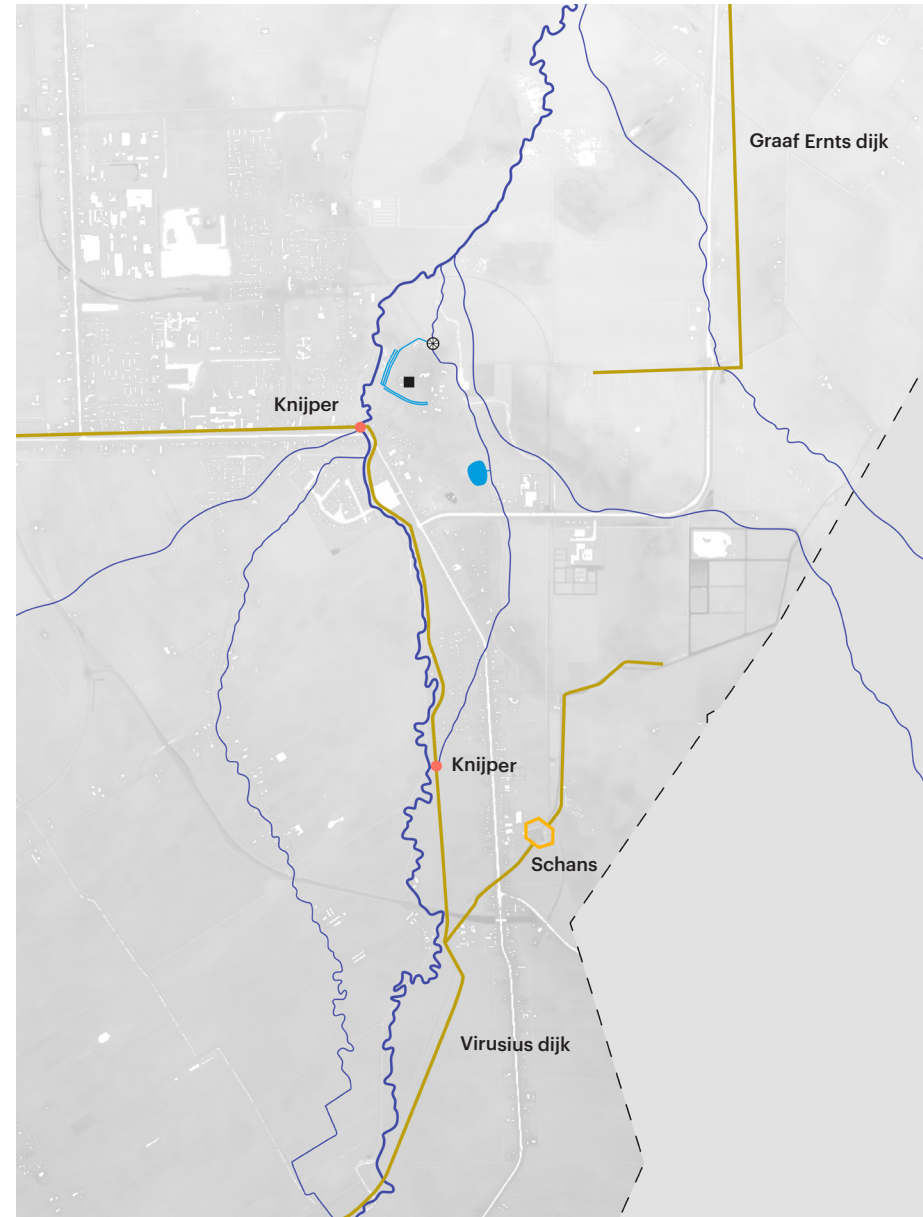
- In de 17e eeuw: verbod op ontginning en ontwatering en besluit tot aanleggen van groot aantal leidijken om moeraswater tegen te houden;
- In 1666 werd een schans gebouwd ter verdediging (in 1798 uitgebreid met veldschans);
- Op kruising van de rivieren en de leidijken waren knijpers aanwezig.



Groninger archieven, toegangsnummer 1986, inventarisnummer 8469 (ca 1917)



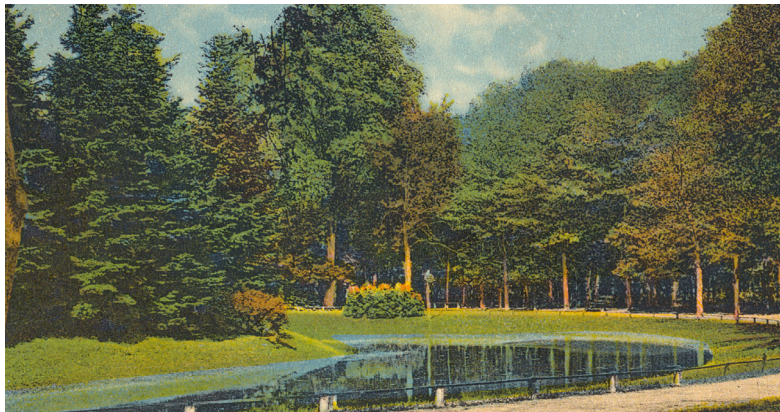
Schans bij Ter Apel | bron: Groninger archieven, toegangsnummer 1536, inventarisnummer 5243 (ca 1652)





# 1900 | Kanaal en parkbos

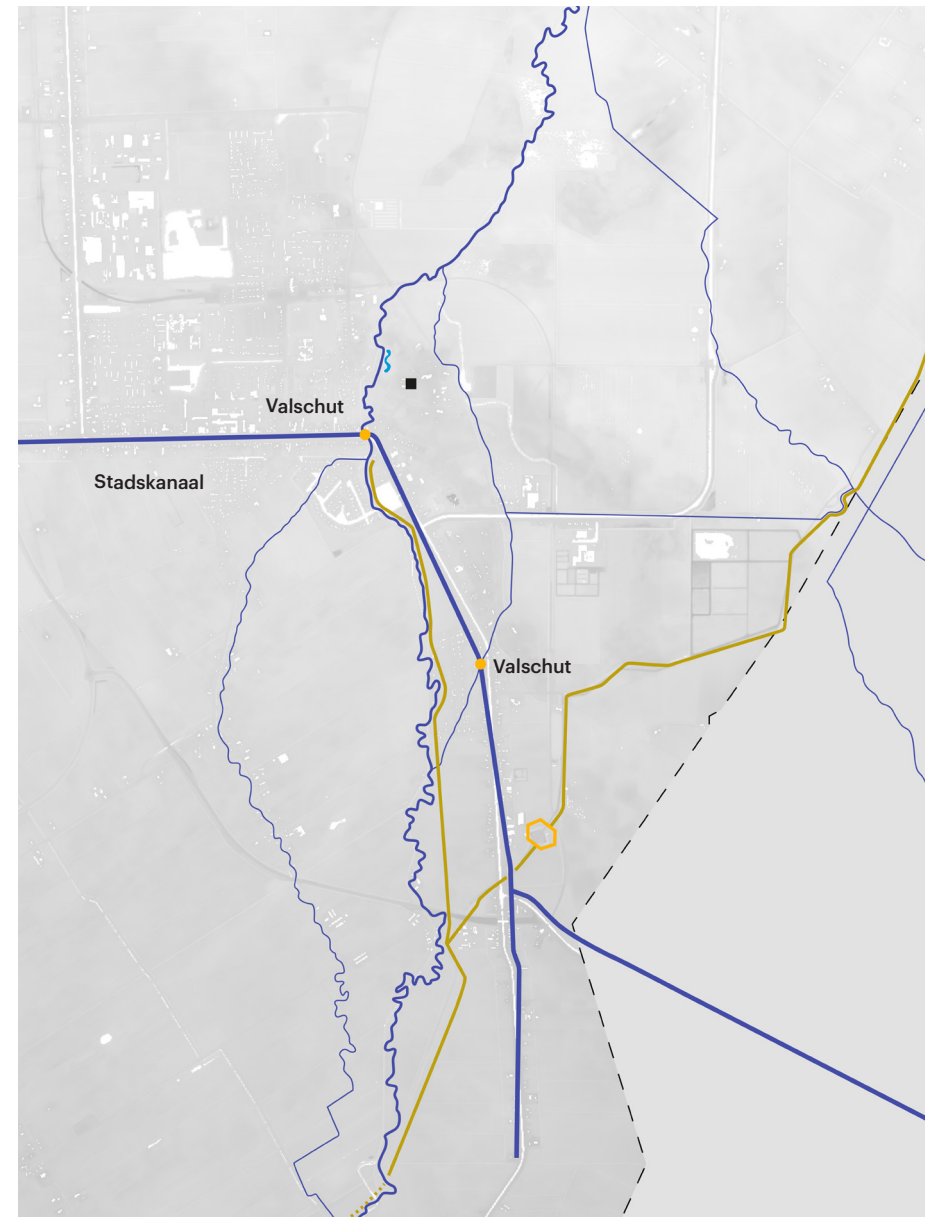
- In de 19e eeuw werd het Stadskanaal in Ter Apel gegraven;
- Eind 19e eeuw werd het parkbos aangelegd met haar typerende vijver;
- Op kruising van de rivieren en het stadskanaal werden valschutten geplaatst.



Vijver in parkbos | bron: Groninger archieven, toegangsnummer 1986, inventarisnummer 8446 (ca 1925)



Valschut | bron: Groninger archieven, toegangsnummer 1986, inventarisnummer 16963 (ca 1972)



# 2018

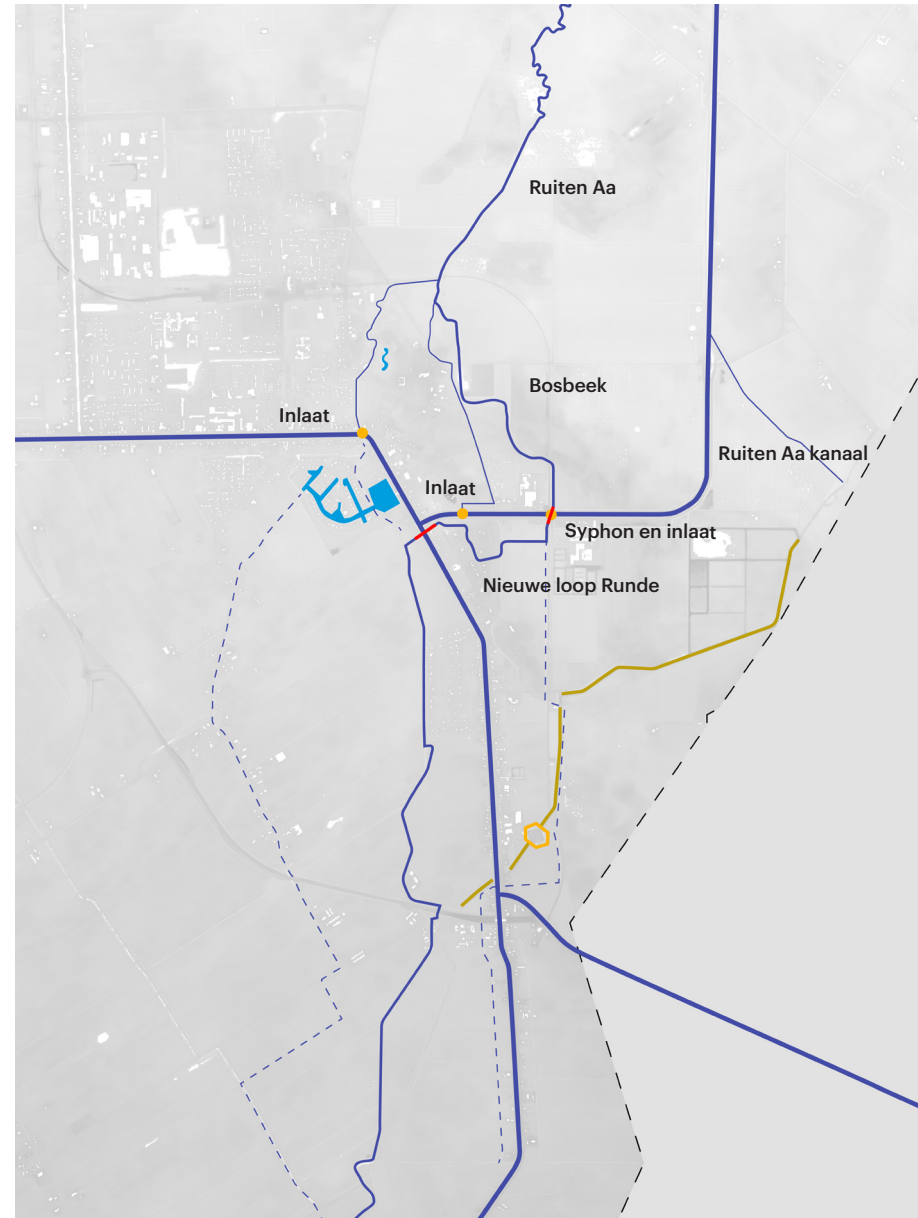
- Het Ruiten-Aa-Kanaal is aan het begin van de twintigste eeuw gegraven;
- De Bosbeek werd in de jaren '90 gegraven en kreeg uiteindelijk een functie als nieuwe loop van de Runde;
- Tevens werd in de jaren '90 een nieuwe jachthaven gerealiseerd.



Waterschap Hunze en Aa's, ID-code daminion = 13364 (+0011-WE-T5.jpg) (ca 1928)



De Bosbeek



# Bronnen

- Baas, H. (datum onbekend) Dijken door het moeras: leidijken in Drenthe en Westerwolde.
- Meijering, J. & Schroor, M. (1987) Westerwolde: een perifere streek in kaart. Noorderbreedte.
- Wal, H. van der, Lok, S. & Kuper, J. (2009) Uitvoeringsprogramma, koppeling Runde-Ruiten Aa. Dienst landelijk gebied.
- Heinen, et al. (2013) I Historische informatie waterhuishouding Runde-Ruiten Aa, Waterschap Hunze en Aa's.
- Neefjes, J. & Bleumink, H. Handboek beken en erfgoed. Beeklandschappen met karakter. Amersfoort, Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer in samenwerking met Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
- Eenjes, A. (2013) Ter Apel en het water. Een verhandeling over het stromende water dat samen komt in en rond Ter Apel Ruiten Aa, Runde, Molen Aa, Moersloot.
- [http://www.achterdebreedesloot.nl/de\\_runde\\_p1.htm](http://www.achterdebreedesloot.nl/de_runde_p1.htm)





# 3. HUIDIG WATERSYSTEEM

## WERKING

Hieronder is de werking van het watersysteem uiteengezet aan de hand van de hiernaast afgebeelde kaart.

### Ruiten Aa (bovenstrooms t.o.v. samenkomst met Bosbeek):

- De Ruiten Aa wordt gevoed vanuit het Ter Apelkanaal door middel van een inlaat;
- Er zijn op twee plekken bruggen aanwezig.

### Vijver:

- De vijver wordt gevoed vanuit de Ruiten Aa;
- Door middel van een gemaal wordt het water op het niveau van de vijver gebracht;
- Door middel van een stuw blijft het water in de vijver op een hoger niveau;
- Het water gaat van en naar de vijver via duikers.

### Molen Aa (ten noorden van Ruiten-Aa-Kanaal):

- De Molen Aa wordt gevoed vanuit het Ruiten-Aa-kanaal door middel van een inlaat;
- Op diverse plekken zijn duikers aanwezig.

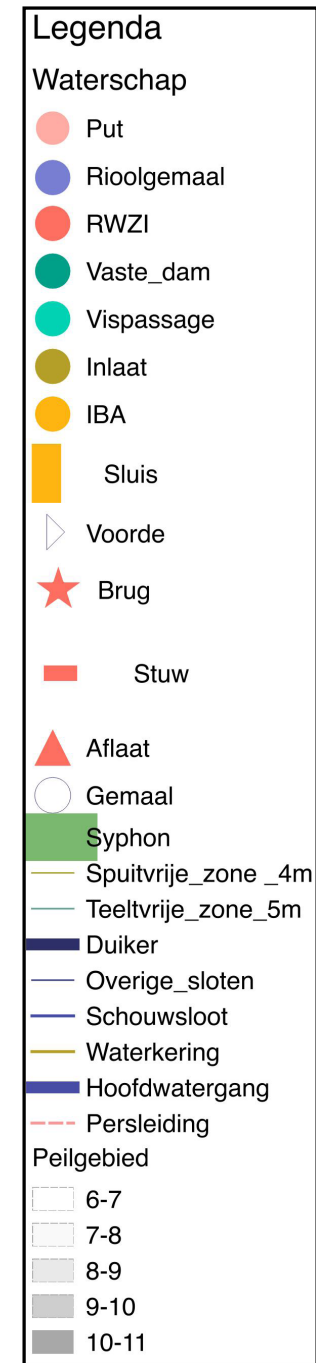
### Bosbeek:

- De Bosbeek wordt gevoed door de nieuwe loop van de Runde;
- Het water loopt via een syphon onder het Ruiten-Aa-Kanaal door;
- Er is tevens een inlaat aanwezig, deze kan gebruikt worden bij te weinig toevoer van gebiedseigen water door het syphon (er is dan sprake van het toevoegen van gebiedsvreemd water).

## OPGAVEN

Met het opstellen van de Landschapsvisie omgeving Klooster Ter Apel werden diverse opgaven omtrend het watersysteem duidelijk. Het is het doel in deze studie enerzijds om onderstaande opgaven te onderzoeken. Zijn dit alle opgaven of zijn er meer? Geven de opgaven wel een goede probleemschets? En anderzijds om mogelijke oplossingen voor de gestelde opgaven te schetsen.

- Lage waterstand en weinig stroming in de Ruiten Aa;
- Lage waterstand en weinig stroming in de Molen Aa;
- Lage waterstand en slechte waterkwaliteit vijver;
- Slechte leesbaarheid watersysteem door duikers in plaats van bruggen.







## 4. PROCESVERSLAG (WORKSHOP)

## DOEL WORKSHOP

De workshop van 27 maart 2019 was opgezet om te onderzoeken hoe de vorm en het functioneren van het watersysteem een bijdrage kan leveren aan de ambities en uitgangspunten van de Landschapsvisie omgeving Klooster Ter Apel.

Doel van de workshop was om de opgaven scherp te krijgen en te onderzoeken wat mogelijke ingrepen kunnen zijn. De projectgroep is zo samengesteld dat er enerzijds een hoog ambitieniveau is als het gaat om cultuurhistorie en anderzijds een realistische 'scope' ontstaat voor wat mogelijke ingrepen kunnen zijn.

### Aanwezigen;

- Wilfried Heijnen (Waterschap Hunze en Aa's)
- Ronald Leeraar (Waterschap Hunze en Aa's)
- Bernardien Tiehatten (Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer)
- Bram Verhave (Staatsbosbeheer)
- Hein Kuiper (Staatsbosbeheer)
- Jos Stöver (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)
- Jochem Abbes (gemeente Westerwolde)
- Nina Heeres (gemeente Westerwolde)
- Rienhart Wolf (Stichting Museum Klooster Ter Apel)
- Zwaantje Weishaupt (buurtbewoonster)
- Mathijs Dijkstra (LAOS Landschapsarchitectuur en stedenbouw)
- Rodin de Lange (LAOS Landschapsarchitectuur en stedenbouw)

## Agenda

13:00 - 13:15	Staatsbosbeheer heet welkom
13:15 - 14:00	Presentatie LAOS
	1. Landschapsvisie omgeving Klooster Ter Apel
	2. Wateropgave omgeving Klooster Ter Apel
14:00 - 15:00	Deel 1: huidige werking en opgaven
15:00 - 15:15	Pauze
15:15 - 16:00	Deel 2: Wensbeelden en mogelijkheden
16:00 - 17:00	Deel 3: Conclusies

## SAMENVATTING DISCUSSIE WORKSHOP

### Ruiten Aa (bovenstroms t.o.v. samenkomst met Bosbeek)

- De wens is een meer zichtbare en beleefbare Ruiten Aa.
- Peilverhoging en daarmee meer beleving is geen optie door het risico op grondwateroverlast bovenstroms.
- Er is discussie geweest over stuwtjes op plekken waar men de Ruiten Aa oversteekt, hierbij is het risico op grondwateroverlast in woonwijken bovenstroms echter te groot.

### Vijver

- De wens is een meer beleefbare vijver met schoon water; Vijver uitbaggeren is een mogelijkheid.
- Door verwijderen bomen meer licht op de vijver en daarmee een betere waterkwaliteit.
- Pomp vijver verbeteren is een optie (een regelmatige doorstroming door een klok in plaats van alleen een vlotter).
- Er is discussie geweest over het toevoegen van vis aan de vijver (voor de aanleg van het parkbos was de vijver waarschijnlijk een visvijver die er in andere vorm lag). Bij een dergelijke ingreep moet het soort vis goed worden overwogen, aangezien bepaalde soorten het water juist kunnen vertroebelen.

### **Molen Aa**

- De wens is om de Molen Aa in haar typische rechte vorm en steile taluds te behouden en beleefbaar te maken.
- Nabij (maar niet op) het oude fundament van de molen een waterverval door een stuw, hier staat in de visie tevens de Molenbrug gepland, dit kan in samenhang ontworpen worden. Door het waterverval wordt geluid gecreëerd waardoor de Molen Aa beter beleefbaar wordt. Naar verwachting (van het waterschap) kan er een stuw gerealiseerd worden van tussen de 10 en 20 centimeter hoog. Wellicht is het nodig om een uitneembare stuw te realiseren zodat deze in de winter kan worden verwijderd. Om uitsluitel te geven of een stuw echt mogelijk is, hoe hoog deze maximaal mag worden en of deze in de winter verwijderd moet worden is meer onderzoek nodig door het waterschap (in dit onderzoek ook rekeninghouden met het eventueel belemmeren van vismigratie).
- Er is op dit moment een duiker aanwezig in de Molen Aa die gebruikt wordt door het waterschap om met onderhoudsvoertuigen over te steken, de vraag is ontstaan of het mogelijk is hier de Molen Aa weer uit te graven. Dit verhoogt de beleefbaarheid van het water en de karakteristieke rechte lijn van de Molen Aa. Hiervoor zijn grofweg twee mogelijkheden; de eerste betreft de aanleg van een brug (er moet dan wel rekening gehouden worden met de eisen vanuit de voertuigen), de tweede betreft alleen het uitgraven van de Molen Aa (er moet dan wel een nieuwe routing mogelijk zijn voor de voertuigen met eventueel draaimogelijkheden).
- Peilverhoging en daarmee meer beleving is geen optie door het risico op wateroverlast bovenstrooms.
- Wat betreft de laagte in de Wijert (het oude bassin van de

watermolen) is besloten deze niet meer zichtbaar te maken. Er is nu namelijk een rabattenbos aanwezig wat ook te zien is als waardevolle cultuurhistorische laag.

- Het fundament van de molen lijkt op dit moment soms beschadigd te worden door de wijze van onderhoud door het waterschap. Deze locatie moet bij het waterschap worden opgenomen als kwetsbare historische plek waar bij het opschonen van de waterloop extra aandacht aan gegeven moet worden.

### **Bosbeek**

- De Bosbeek functioneert goed en het beeld wordt hoog gewaardeerd, het is de wens dit beeld te behouden.
- Ervaarbaarheid Bosbeek vanaf de wandelpaden kan beter door op diverse plekken doorzichten te maken (reeds aanwezig in de landschapsvisie) en de brug over de Bosbeek te onderhouden of te vervangen.
- Begroeiing in de beek is soms een probleem door te veel opstuwing en daardoor problemen bovenstrooms. Het verwijderen van deze begroeiing is lastig door gebrek aan goede onderhoudspaden. Strakke onderhoudspaden zullen echter het beeld van de Bosbeek en de ecologische opzet beschadigen en zijn dus geen optie. Onderzocht wordt of het mogelijk is de begroeiing vanaf het water te verwijderen.



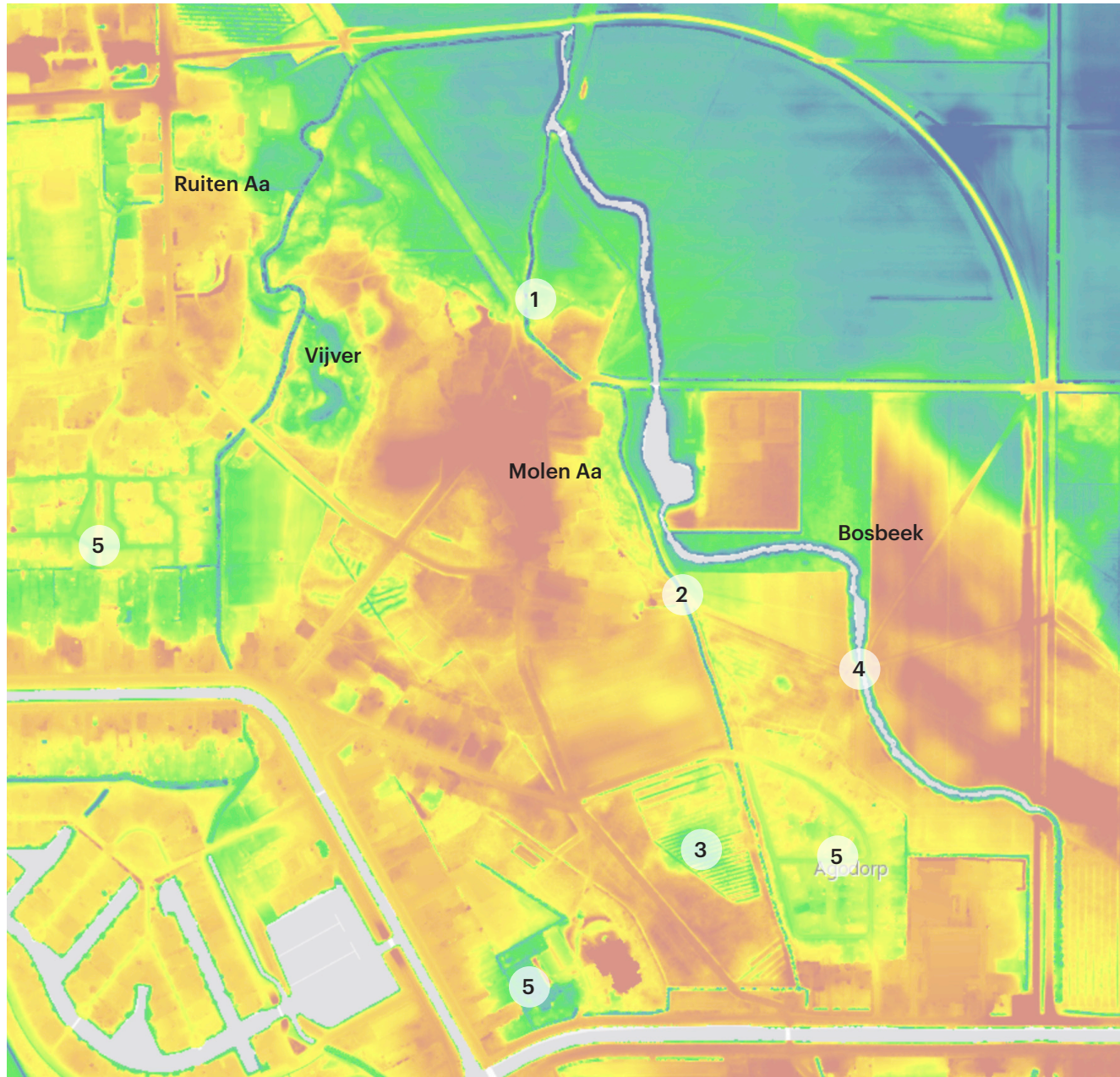
## **ACTIEPUNTEN**

### **Waterschap Hunze en Aa's:**

- Onderzoek of een waterverval mogelijk is in de Molen Aa nabij (maar niet op) het fundament van de molen en op welke manier dit zou kunnen (hoogte, vorm, etc). Het waterverval is wellicht te combineren met de Molenbrug om vanaf de brug bij het vallende water te horen en zo de beleving van het water te versterken;
- Onderzoek of het beschadigen van het fundament van de molen tijdens onderhoud voorkomen kan worden;
- Onderzoek of er op de plek waar nu een duiker aanwezig is een brug kan worden geplaatst over de Molen Aa (ook in relatie tot de onderhoudsroutes);
- Brug over Bosbeek onderhouden;
- Onderzoek of over de afvoer van de vijver, waar nu een dam ligt, eveneens een brug kan worden toegevoegd om de beleving te versterken.

### **Staatsbosbeheer:**

- Vijver uitbaggeren;
- Pomp vijver verbeteren (een regelmatige doorstroming door een klok in plaats van alleen een vlotter);
- Onderzoek mogelijkheid voor het selectief verwijderen van bomen om zo meer licht op vijver te realiseren;
- Brug over de Bosbeek onderhouden;
- Onderzoek of het mogelijk is begroeiing in de beek te beteugelen om zo te veel opstuwung te voorkomen (zonder dat het beeld van de Bosbeek verloren gaat, strak gemaaide onderhoudsroutes zijn dus geen optie).



1. Plek oude fundamenten molen
2. Duiker in Molen Aa
3. Laagte (oude bassin watermolen) in bos 'Wijert'
4. Slecht onderhouden brug over Bosbeek
5. Risicogebieden wateroverlast



# 5. WENSBEELDEN EN INGREPEN



## WENSBEELDEN EN INGREPEN PER WATERLOOP

### Ruiten Aa (bovenstrooms t.o.v. samenkost met Bosbeek)

- Wensbeeld is een meer zichtbare en beleefbare Ruiten Aa;
- Geen ingrepen

### Vijver

- Het wensbeeld is een meer beleefbare parkachtige vijver met hoge waterkwaliteit;
- Ingrepen:
  1. Vijver uitbaggeren;
  2. Selectief verwijderen bomen en zo meer licht op vijver (oplossen in samenhang met landschapsplan wandelbos);
  3. Pomp vijver verbeteren (een regelmatige doorstroming door een klok in plaats van alleen een vlotter);
  4. Toevoegen van brug over de afvoer van de vijver in plaats van de duiker.

### Molen Aa

- Het wensbeeld is om de Molen Aa in haar typische rechte vorm en steile taluds meer beleefbaar maken;
- Ingrepen:
  1. Nabij maar niet op het oude fundament van de molen een introductie van een waterverval door een stuw. De precieze vorm van de stuw moet in nader overleg met het waterschap worden bepaald. Voorwaarde is dat deze opgelost wordt in samenhang met de in de landschapsvisie geïntroduceerde molenbrug;
  2. Molen Aa weer uitgraven op plek van de duiker en eventueel weer brug terugplaatsen (op voorwaarde dat de voertuigen van het waterschap onderhoud kunnen blijven plegen, wat precies mogelijk is moet in overleg met het waterschap worden vastgesteld).

### Bosbeek

- Wensbeeld is de hooggewaardeerde Bosbeek en haar kenmerkende ecologische vormgeving in te stand houden;
- Ingrepen:
  1. De brug over de Bosbeek onderhouden;
  2. Water beleefbaar maken door het snoeien van begroeiing op strategische plekken.

Nabij maar niet op het oude fundament van de molen een introductie van een waterverval door een stuw. De precieze vorm van de stuw moet in nader overleg met het waterschap worden bepaald. Voorwaarde is dat deze opgelost wordt in samenhang met de in de landschapsvisie geïntroduceerde molenbrug

Selectief verwijderen bomen en zo meer licht op vijver (oplossen in samenhang met landschapsplan wandelbos)

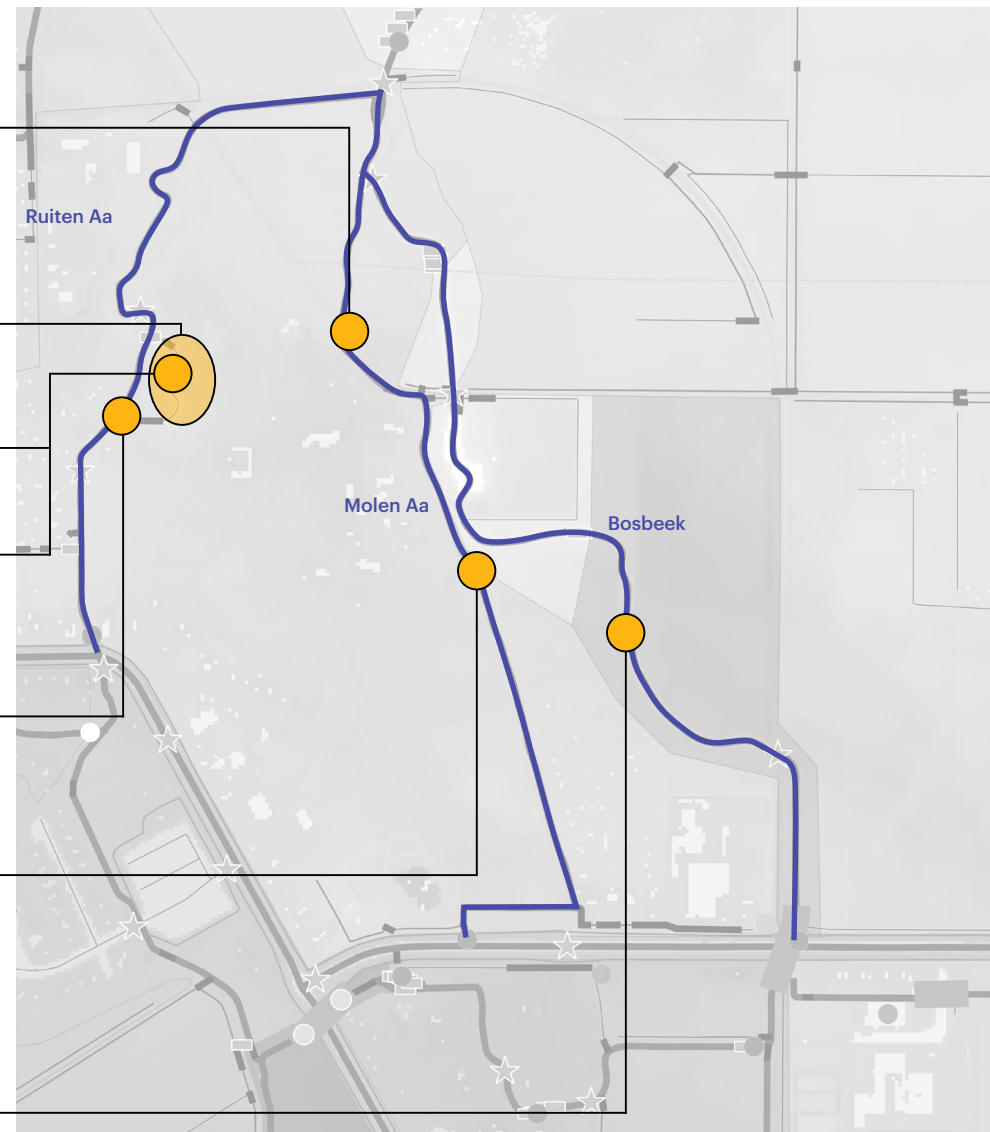
Brug over waterafvoer vijver in plaats van duiker

Vijver uitbaggeren

Pomp vijver verbeteren (een regelmatige doorstroming door een klok in plaats van alleen een vlotter)

Molen Aa weer uitgraven op plek van de duiker en eventueel weer brug terugplaatsen (op voorwaarde dat de voertuigen van het waterschap onderhoud kunnen blijven plegen, wat precies mogelijk is moet in overleg met het waterschap worden vastgesteld)

De brug over de Bosbeek onderhouden





**BIJLAGE: EVALUATIE  
'HANDBOEK BEKEN EN ERFGOED'**



## **INLEIDING**

Klooster Ter Apel kent zijn oorsprong nog in de late middeleeuwen; gesticht in 1465 ligt het in het zuidelijkste puntje van de provincie Groningen. Het klooster is altijd zeer nauw verbonden geweest met zijn omgeving; van het directe gebruik (hout, voedsel, water en vis), tot een meer recreatief gebruik in de 19e eeuw (wandelbos, brouwerij) tot een landschappelijk setting nu (wandelen, fietsen). De omgeving van Klooster Ter Apel is weliswaar schitterend, maar hier en daar ook sleets. Bovendien spelen er diverse vraagstukken wat betreft gebruik en inrichting van het gebied.

De gemeente Westerwolde, het Klooster Ter Apel, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Staatsbosbeheer hebben sinds 2017 als projectgroep samengewerkt om te komen tot een landschapsvisie voor het klooster en omgeving. Deze visie is verder uitgewerkt door LAOS Landschapsarchitecten uit Groningen. In maart 2018 is een eerste werkatelier georganiseerd door de projectgroep, met als doel om met bewoners en direct belanghebbenden ideeën en wensen te inventariseren, die als input dienen voor de landschapsvisie klooster Ter Apel en omgeving. Op basis van die visie worden vervolgens uitvoeringsplannen geformuleerd.

## **HET WATERSYSTEEM RONDOM HET KLOOSTER**

Een van de aspecten die tijdens het werkatelier duidelijk naar voren kwam was het watersysteem in het gebied. Het klooster werd te midden van een bekenstelsel aangelegd dat zodanig werd aangepast dat het klooster er profijt van kon trekken. De beken voedden de gracht rond het kloostercomplex en via een speciaal daarvoor aangelegde Molenbeek of Aa werd water aangevoerd om een watermolen aan te drijven. Het water speelde verder een

cruciale rol bij de verdediging (tegen dier en mens) en voor het genieten rondom de slingerdijver. Je zou kunnen stellen dat er zonder dit water geen klooster op deze plek gestaan zou hebben. Dit systeem is in de loop der eeuwen sterk gewijzigd. De aanleg van het kanaal in de 20e eeuw heeft het klooster min of meer van de beken afgesloten. Dit had grote gevolgen. De Molen Aa kwam zo goed als droog te staan en ook de Aa die ten westen van het klooster stroomde, voert tegenwoordig nog maar weinig water. In de 19e eeuw werd de huidige landschappelijke aanleg rond het klooster aangelegd en daarbij werd ook een slingerdijver gegraven, die in verbinding stond en nog steeds staat met de laatstgenoemde Aa, maar daar nauwelijks water uit ontvangt. De vijver is thans een dode poel, waar vroeger naar verluid karpers zwommen.

Het niet-functioneren van het watersysteem in de omgeving van het klooster is een doorn in het oog was van de omwonenden en gebruikers van het gebied, zo werd duidelijk tijdens de werksessies voor de landschapsvisie. De vijver in het wandelbos was voor bijna alle deelnemers een punt van aandacht. Het meer zichtbaar en beleefbaar maken van deze vijver en het visueel verbinden van de vijver aan het kloostercomplex is een wens die al jaren bovenaan het lijstje staat. Daarnaast waren de waterlopen, die maar beperkt watervoeren en daardoor weinig aantrekkelijk zijn, een opvallend terugkerend thema.

## **BEKEN EN ERFGOED**

Aanvullend aan de landschapsvisie is het project Ter Apel als voorbeeldproject meegenomen in het bekenproject van STOWA / RCE en waterschappen. Meer kennis over het watersysteem, hoe het in de loop der tijd tot stand is gekomen en hoe het

tegenwoordig werkt, zou een meerwaarde kunnen bieden om het water in de toekomst anders (beter?) in te zetten in het gebied.

In nauw overleg met het Waterschap Hunze en Aa's is een workshop voorbereid. Het handboek 'beken en erfgoed' hebben wij tijdens het begin van de studie voor de verbetering van het watersysteem ontvangen. Daarin wordt gesteld om de werkzaamheden aan waterlopen als een kans te zien om landschap en erfgoed weer sterker te verbinden, heeft enkele belangrijke aanknopingspunten gegeven voor de workshop. Het boek is gebruikt om meer inzicht te krijgen in vergelijkbare projecten en in het takenpakket en de belangen van het waterschap en hoe zij kansen kunnen benutten voor landschap en erfgoed.

Alle betrokken partijen (waterschap Hunze en Aa's, STOWA, Staatsbosbeheer, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de gemeente Westerwolde, Stichting Museum Klooster Ter Apel en bewoners) hebben tijdens de workshop de kennis over het watersysteem rondom Klooster Ter Apel gedeeld. In deze workshop zijn verschillende opgaven scherp gesteld en is op een ambitieuze maar realistische manier gekeken naar mogelijkheden om invulling te geven aan deze opgaven. Zo zijn er wensbeelden en mogelijke ingrepen per waterloop opgesteld zoals:

- Hoe zijn de verschillende waterlopen te karakteriseren
- Wat zijn de 'harde feiten' per waterloop (watersnelheid, afvoer, etc), en hoe zijn die feiten in te zetten bij het plannen met het water
- Is het mogelijk om het water te kruisen dmv een brug
- Bij de vml watermolen een nieuwe brug, incl een element waar de beweging van het water ervaarbaar wordt
- Het tonen van het verschil in waterniveau (watervalletje?)

Het proces om het waterschap in een vroeg stadium te betrekken zodat koppelkansen op het gebied van water snel een plek vinden in de basis van landschapsplannen, werkte heel verhelderend, ook wanneer de planvorming nog in een schetsmatige fase zit. Het maakt dat de genoemde voorstellen waar mogelijk worden ingepast in uitvoeringsplannen.

Daarnaast is het inspirerend geweest om het 'watererfgoed' als basis te nemen voor de toekomst van het klooster en haar omgeving. Dat is een van de belangrijkste winstpunten in Ter Apel, het watererfgoed staat (weer) bovenaan de agenda.